

EDEBİYAT DOSTLARI

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

EDEBİYATIMIZDA
BİR GERİCİ PRATİK

LALE MÜLDÜR
ve
KÜRŞAT BAŞAR

SAYFA 7'DE

Yıl: 3 Sayı: 26 Haziran 1989

Fiyatı: KDV dahil 1000 TL.

Genç Bir Dergi...

1990'lı yıllara doğru giderken toplumsal-ekonomik atmosferdeki tansiyonun sürekli yükselmesiyle birlikte —en azından ve özellikle edebiyatçılar tarafından mutlaka— dikkatle izlenmesi gereken bir sürecin daha kendisini iyice duyurmaya başladığı gözleniyor: Edebi atmosferdeki tansiyon yeniden ve hızla düşmektedir.

Toplumsal hareketlenmenin yükselmeye başladığı bir zaman diliminde, devrimci mücadelenin hangi cephesinde kavga verilmekte ve verilecek olduğunun iyice netleştirilip tespit edilmesi açısından, edebiyatçıların bu kaydı düşmelerinin son derece önemli olduğunu düşünüyorum.

•Yeniden düşmektedir• sözünü, özellikle 1980-80 arasında yaşanan edebiyat pratiğine bir gönderme yapmak üzere kullanıyorum. Bu dönem, toplumsal mücadeleyi yükseleten ve yürüten insanların, aynı mücadelenin alanlarından birisi olan edebiyat kavgasını sürekli olarak kaybettiler bir dönemdir. Bu dönem, *Devrim*'iyle, *Yordam*'ıyla, *Yeni Dergi*'siyle, *Yeni* a'sıyla, *Oluşum*'uyla, *Yazı*'sıyla 80 sonrası Enis Batur'unu, Güven Turan'ını, İsmet Özel'ini, Murat Belge'sini, Orhan Pamuk'unu vs. yetiştiren, 80 sonrasında kendisini kuşatıveren oksijenle birdenbire alevlenen küfür edebiyatını hazırlayan bir dönemdir. Sözkonusu dönem içerisinde, saydığım bu dergilerin önünü keşilecek ya da onları •yeni• ve •başka• yollara girmeye zorlayabilecek sosyalist bir müdahale yapılamamış, •yeni• ve •başka• bir edebiyat pratiği gerçekleştirilememiştir. Bunların içerisinde en yeni çıkışları yapan ve iki ayrı kanalı zorlayan *Yordam* ve *Halkın Dostları*'ndan birisi üzerine gelen yüke daha fazla dayanamayıp kendisini lağvetmiş, ötekisi ise, edebi kavganın perspektiflerini netleştiremeyerek —dolayısıyla bu alandaki yönelişi de kabullenerek— eylemini toplumsal mücadelenin başka cephelerine kanalize eden bir sürecin başında yer almıştır.

Toplumsal mücadele atmosferindeki tansiyonun yükselmesi, edebiyat cephesini boş bırakmanın bir rasyoneli haline gelirse bunun bedelini, yine, aynı mücadeleyi yürütenler on yıllar içerisinde çok ağır bir şekilde ödeyeceklerdir. Sosyalistler kendi edebiyat ve sanat eylemlerini toplumsal mücadelenin yükseldiği bir ortamda da yetiştirebilirler - yetiştirmelidirler.

Böyle dönemlerin en karakteristik görüntülerinden birisi, iktidarın edebiyat cephesindeki dergilerinin, edebi kavganın tansiyonunu düşürmek için çok özel bir çaba harcamalarıdır. Ya kendi aralarında, sonuçta suya sabuna dokunmayan, hiçbir entellektüel üretkenliğe tekabül etmeyen laf atışmalarına girişirler, ya da —çok daha tehlikeli bir biçimde— yer yer •sol• bir jargonu, •sol• bir dili kullanarak bir yandan yükselen toplumsal mücadeleden bir tür

GÜVEN TURAN «YORDAM'IN KAVGASI»NI ANLATTI:

«Gölgelerle Boğuşmaktan Yorulduk»

OSMAN ÇUŞAY — *Bundan yirmibeş yıl önceye gidelim. Yordam bir ilk adım mıydı? Oradan başlayabilir miyiz? Yordam'dan öncesini ve Yordam macerasını anlatır mısınız?*

(...)

GÜVEN TURAN — 63 için de Cöntürk'ten bir mektup aldım...

— Samsun'a?

— Samsun'a evet.

— Cöntürk'le daha önce hiç yazışmadınız?

— Hayır, hayır...

— Yani Cöntürk sizden bir biçimde haberdar mı ama?..

— Haberdar. Nasıl haberdar? Dönem'le Devrim arasındaki tarih farkı... Arada Evrim

var? Ancak Evrim daha eskidir. Şimdi, şöyle bir şey oldu sanıyorum: 63 yılında Dönem çıkmaya başladı, Hüseyin Cöntürk, Asım Bezirci ve Turgut Uyar. Ben, Dönem'i birinci sayısından itibaren aldım. Birinci sayısından sonra da bir mektup yazdım. Ha, bu arada da *Dost*'ta yayınlanmaya başlamıştı benim şiirlerim... Ve *Dost*'ta gene bir mektubumu yayınlamışlardı, başını ve sonunu kesip ortasını yazı diye yayınlamışlardı. Salim Şengül yayınlamıştı. İşte o yazıyla da bağlantılı bir küçük yazı yazıp gönderdim Dönem'e... Ve o arada Cöntürk'le yazışmaya başladık. Cöntürk, bizim arkadaşlarımızın da bir dergi çıkaracağını söyledi. Dergi: Evrim. Ben Evrim'i de almaya başlamıştım. Fakat Evrim o eski sayılarında pek parlak değildi. İzmir dergisiydi. Cöntürk bana isim veriyordu, •şu şu sızın kuşaktan kişiler ve Evrim'i çıkarıyorlar• diye... Ben, 63 yılıydı Evrim'e şiir gönderdim. Eylül ya da Ekim gibi de o şiir çıktı. Yine o arada Hüseyin Cöntürk Samsun'a geldi.

— Sırf sizinle görüşmek için?..

— Evet, benimle görüşmek için gelmişti. Çok ilginç bir adamdır. Geldi, tanışık, bütün bir gün konuştuk ve akşam bindi otobüse, döndü, gitti. Sabah otobüsüyle geldi, akşam otobüsüyle döndü. Yani hâlâ aynı şeyi yapıyor.

— Hâlâ aynı şeyi yapıyor. Zaten *Edebiyat Dostları*'na da böyle yaptı.

Ali Osman Coşkun

GENÇ BİR DERGI... • GÜVEN TURAN «YORDAM'IN KAVGASI»NI ANLATTI: «GÖLGELERLE BOĞUŞMaktan YORULDUK» • TANPINAR'A MEKTUP / ADALET ÇUŞAY • ULTRA - MODERN GERİCİLİĞİN İZİNDE: LALE MÜLDÜR - KÜRŞAT BAŞAR / KEMAL DURMAZ

— Yapıyor evet, müthiş bir bağlantı hissi var. İşte benimle o gün yaptığı konuşmada biz bol miktarda eleştiri üzerinde, edebiyat üzerinde durduk ve konuştuk. Bir şeyde iklimizin çok çakıştığını anlamıştık. İklimizin de sevdiği ve ilgi duyduğu eleştirmenler çok ortakta, ikincisi, ben bir yazarın eleştirmen olmadan yazarlık yapamayacağına, bu eleştirmen şairlerin okumaları yüzünden, inanıyordum. O da aynı şeyleri söylüyordu. Mutlaka genç kuşağın eleştiriye gitmesini, kaymasını, eleştirel bir yaklaşımla meseleyi ele almasını ve kendi eleştirmenlerini çıkartmasını, yoksa kaymayı göreceğini söylüyordu. İşte bakın, ikinci yeni eleştirmenlerini çıkartmamıştır, kendi eleştirmenlerini koyamamıştır, ki o zamanlar daha hâlâ ortadaydılar, «kaynayıp gideceklerdir bunlar», diyordu. 1963 yılında. Beni de Ankara'ya çağırdu. «Ankara'ya gel, konuşalım», diye... Üniversite sınavları falan derken olmadı, ben o sene sınıfta kaldım bir güzel. Misyoner bir niyle müthiş bir din tartışmasına kapıyı birbirimize girdik. Amerikalı matematik öğretmeni Hatun beni çağırdı. Ve 63-64 yılında ben bekledim bir sene Samsun'da, Ankara'ya gelemedim. Fakat o arada tabii yazışmalar hızlandı, Evrim'de bir şeylerim çıktı... Benim için iyi de oldu o sene, çünkü ben mü-

thiş okudum. Eleştiri fazla yazmadım. Yani yayınlamıyordum, yazıyordum ama yayınlamıyordum, göndermiyordum. Çeviri çok yapıyordum, bol çeviri yapıyordum, şiir çevirileri ve bol şiir yazıyordum. Resim de yapıyordum o aralar. Daha çünkü en başlarda, o «bilm» dediğim zamanlarda da resim yapıyordum.

64'de Dil - Tarih, İngiliz Filolojisi. Özellikle seçmiştim. O arada Cöntürk'le yazışmalar başlamıştı zaten, Haluk Aker'le de Evrim ve Dönem dolayısıyla yazıyordum. Ben kalktım, Ankara'ya geldim, Cöntürk beni aldı, Haluk'ların evine gittik. Ve daha ilk gece «dergi çıkartalım» kararını aldık.

— Müthiş bir hız...

— Evet, müthiş bir hızlıktı. Olmamış, tutmamış Evrim, çünkü eksikleri var. Eksikleri neler? Eleştirel boyut eksikliği var, tutarlılığı yok, daha belirgin bir şeylerin etrafında birleşmek lazım. Ne yapıldığı pek bilinmiyor, o zaman önce koyacağız: Neler yapacağız? Tamam, peki, dedik. Cöntürk, «ben karışmam, bu işi siz kotarırsınız», dedi. Kenarda duruyordum. Kenarda duruyordum ama sürekli danışmanımız bizim. Ve Haluk Aker, Semih Tezcan (o ara gitti, Almanya'ya gidiyordu, çok kısa bir süre kalmıştı)... Aşında şöyle: Haluk Aker, ben, Bilgin Adalı, Ataoğl Behramoğlu, İsmet Özel...

Tartıştık falan ve biz Devrimin 60'ı hazırladık.

— Yani Devrim'de Ataoğl Behramoğlu ve İsmet Özel de vardı.

— Vardı tabii.

(...)

— O dört kişiye bir de Eser Gürson'u ilave ediyoruz...

— Evet... İşte, dergideki yazılar: Eser Gürson, «Devrimin 60'ın Yeri Yurdu...» Bizim kuşağın yerini saptıyordu, edebiyat tarihindeki yerini saptıyordu. İsmet Özel'in, «İmge ve Açık Anlatımlı Şiir» diye büyük ölçüde kendi şiiriyle göndermeler yapan bir yazısı var. «Devrimin Devince» diye Hüseyin Cöntürk'ün bir denemesi var. Ataoğl'un şiiri. Rahmi Akseki, bu o zaman çok iyi bir şairimizdi, onun bir şiiri ve benim Ahmet Oktay'ın o sıralarda çıkan «Gölgeleri Kullanmak» kitabı üzerine yazdığım inceleme var. Sonra Dergilerde diye bir yer var; Haluk Aker yazmıştı. Ve kadro şöyle: Sahibi ve sorumlu yönetmen Haluk Aker; yazı işlerini yöneten Güven Turan; yazı kurulu Eser Gürson, Güven Turan; danışmanlar Hüseyin Cöntürk, Turgut Uyar; teknik işlerde Rahmi Akseki, Bilgin Adalı, İsmet Özel... Zaten grup da buydu.

— Rahmi Akseki haricinde bunlar bugün de önemli isimler. Rahmi Akseki ne oldu?

— Rahmi Akseki 65'de okulu bitirdikten sonra gitti bir yer-

lerde edebiyat öğretmenliği yaptı ve kayboldu. Şimdilerde yeniden yazıyor diye çok dolaylı bilgiler geldi kulağıma ama...

— ...ancak şu çok açık edebiyat açısından bir kayıp artık ve edebiyatımızda yok Rahmi Akseki.

— Yok, ama çok iyiydi, bizim o zamanlar başlayan şairlerimizden biriydi. İkinci sayımızda mesela Özkan Mert'in uzun bir şiiri var. Eser Gürson, bakıyoruz, Sezal Karakoç üzerine bir incelemeyle başlamış. Bu yazı yarım kaldı.

— Neden yarım kaldı?

— Çünkü, Eser Gürson İstanbul'a gitti, tayini çıktı, bizden ayrıldı, orda öğretmenlik yapmaya başladı ve bir süre sonra da zaten yazılamaz hale geldik.

— Ben, bir süre sonra bir soğukluk başladığını duydum...

— Başladı evet, o soğukluk daha sonra büyük ölçüde benim üzerimde kaldı...

— Nederi mi?

— Devrimin. Ataoğl ikinci sayıya da şiir vermiş, Haluk Şahin falan da var. Ama daha çok artık biz yapmaya başlamıştık dergiyi. Edebiyat tarihi üzerine ilk çalışmalar, Welk'ten yayınlamaya başladık... İlk şeyler edebiyatı saptamak, yerine oturtmak, eleştirel bir yere oturtmak görüşleri önce mesela Richards, Brooks... bunlar işte hem Cöntürk'ün eleştirisinin temelinde

rant yemeye, bir yandan da bu mücadele içinden gelebilecek olası tepkilerin hedefini şaşırtmaya çalışırlar. Gösteri'nin, Adam Sanat'ın, Defter'in ve benzerlerinin kimliği bundan ibarettir.

Öte yandan yeni yayımlanmaya başlayan Kavram gibi, yayınına ara verdiği belirtilen Yeni Düşün gibi dergiler kendi edebiyat pratiklerinin nesnesi olarak her zaman ve yalnızca sosyalist mücadelenin içindeki ya da oraya girmeye aday insanı gördükleri sürece edebiyat cephesindeki devrimci kavgayı her zaman kaybetmeye ve hiçbir zaman biçimse tarafından ciddiye alınmamaya mahkûm olacaktırlar. Yıllardan beri —on yıllardan beri— «sol» sanat-edebiyat dergilerinde gevelenip duran «bilgileri» bıkıp usanmadan, yeniden ve yeniden geveleyip durmanın neresi solculuktur, anlaşılır gibi değildir. Tansiyonun düşmesi, kanın soğuması, hücrelerin donmasıdır işte bu. Görev savmaktır, günü kurtarmaktır. Memurluktur.

Bir de Broy, Fanatik gibi dergiler var... Fanatik'in yayınlanan ilk iki sayısını ve Broy'un yıllardan beri neden yayınlanmamış ve yayımlanmamakta olduğunu henüz anlayabilmiş değilim. Neden bunca emek ve bunca para barçandır bu dergiler, benim için hâlâ bir sorudur. Şiir Atı kadar bile ilginç değildir ve insanda bıraktıkları tek iz yalnızca hafifçe üzüntülü bir gülümseyiştir.

Şimdi önüme henüz ilk sayısı yayımlanan bir dergi duruyor: Q. Derginin kendisine bakıyorum, bir kurumun dergisi çünkü, bir lisenin. Bir kurumun yayını olması, bir dergiye —hele o dergi bir sanat, kültür ve bilim dergisiyse— ilgisiz kalınması için yeterli olabiliyor. Ancak bu dergide ne yapıldığı ve nasıl yapıldığı, dergiyi yapanları önemlileştirebilir ya da önemsizleştirebilir. Q dergisi, içindeki insanların yaptıkları iş itibarıyla, şu donuk dönem içerisinde gözümde birden öne çıkan tek dergi oldu.

İki isim: Sabri Gürses ve Tolga Korkut. İşimiz sanat ve edebiyat olduğu için, dergide adlarını anmamız gere-

ken iki genç insan, sanat ve kültür bölümü sorumluları ve bu bölümün —ve şahsi kanaatimce aslında neredeyse bütün derginin— yapıcıları. 70'li yıllarda dünyaya gelmiş olma ihtimali çok yüksek, henüz lise öğrencisi iki genç, tabiri caizse birer «fırça» atarak giriyorlar sanat ve edebiyat dünyasına. Tolga Korkut, «Metal Bir Başkaldırı mı?» başlıklı yazısıyla en azından son derece dikkatli bir izleyici ve okuyucu olduğunu gösteriyor. Sabri Gürses ise «Neden Şiir Okumuyorsunuz?» başlığını koyduğu yazısıyla şiirin kavgasına ne yıllarda gördüğüm en güzel adamlardan birisini atarak «dahiyor». Bu iki müdahale ilk bakışta önemli gözükmez. Ancak bu kadar değil ve bu müdahalelerin arkasını boş bırakmıyorlar: Q dergisi Tolga Korkut'un ve Sabri Gürses'in, şiirleri, öyküleri ve denemeleriyle dolu.

Bu iki gencecik insan yıllar içerisinde nerelere giderler, önemli olan şey, dikkatimizi çektikleri, bize gösterdikleri yerdur: Türk edebiyatının en yeni malzemesi aramıza katılıyor. Bu, 70'li yıllarda doğan insanlardır. Bugün izlememiz gereken onların yaptıkları, yapacakları işlerdir. Gözümüzü onlara dikmeliyiz. Türk edebiyatının tansiyonunu yükseltmek ve sürekli yüksek tutmak istiyorsak, bugün ancak onları izleyerek ve isteyerek yapabiliriz.

Bugün edebiyat ortamı soğuktur. Şu anda Türkiye'de Edebiyat Dostları dışında entelektüel üretimin sürdürülmesi ve geliştirilmesi adına kavga eden, iktidarın edebiyat pratiğinin önünü kesmeye ve sosyalist mücadelenin kendi entelektüellerini yetiştirmeye çalışan başka bir dergi yoktur. Kavga eden başka dergiler istiyoruz, istemeliyiz. Bu cephe boş ya da zayıf bırakılmamalıdır. Edebi tansiyonun düşmesine izin vermeyiz. Sosyalist edebiyatçılara bugün düşün budur.

Tansiyonu düşürmeye çalışanlar, kendisini bu havanın kolaylığına kapıtaranlar bizim nesnelimiz olmaya devam edecektir.

K. D.

vardı hem de benim yakalamış olduğum isimlerdi...

— ...ama tamamen birbirinden bağımsız bir şekilde...

— ...bağımsız evet. Demek artık 65'deyiz.

— ...artık siz Filoloj'de öğrencisiniz ve bir eylem yapıyorsunuz, bir dergi çıkarıyorsunuz, Enis Batur'un geçenlerde Gösteri'ye yazdığı gibi...

— Artık bir eylemin içindeyiz evet. Bu eylemin Yordam'ın temellerini attığını açıkça söyleyebilirim. Birkaç önemli noktada attı. Daha altıncı sayısında «edebiyat tarihi nedir, eleştirisi nedir, edebiyat öğretimi nasıl olmalıdır?» gibi edebiyatın çok kuramsal yanları üzerinde ağırlıklı olarak durmaya başladı. Bunlar o zamanlar çok tartışarak geldiğimiz noktalar...

— Batı'dan gelen etki var. Özellikle sizin ve Cöntürk'ün birbirinizden bağımsız olarak yakaladığınız eğilimler, yazarlar, bu eleştirel olan kuşağın «eleştirel bir kuşak» olarak yetişmesi konusu Devnim'in ortaya çıktı. Bana kalırsa, sizin bütün 60'lı yıllara yayılan pratiğinize egemen olan görüşünüz de bu: Eleştirel olmadan üretimde bulunamayız!

— Evet, kesinlikle öyleydi. Mutlaka eleştirel bir bakış açısı gerekiyordu, mutlaka yerine oturması lazım, mutlaka ne olduğunu bilerek, yani şiirin ve edebiyatın önceden, Türkiye'de alışıldığı biçimde, bir iç boşalması, bir dayanamayıp da gelen patlama, «allah vergisi» gibi bir şey değil, üzerinde durulan, incelenen, araştırılan ve saptanan bir şey olduğu idi. O yüzden mesele sonradan biz Yordam'da eleştiri yazısı yazmayan şairlere yer vermedik. «Önce eleştirel bir yazı verirsiniz, onu yayınlarsınız, ondan sonra şiirini basarsınız» dedik.

(...)

— ...günlük politikadan uzak olmak?

— Uzak. Fakat onun da şöyle bir şeyi vardı: o arada bir dergi daha çıkmaya başlamıştı Devnim'e paralel... Dönüşüm'ü adlı...

— O daha çok politikayı işleyen derginin, Dönüşüm'ün, önmeyi neydi sizce?

— Yazarlar, politikayı o dergide yapacaklardı. Devnim'de sadece edebiyat yapacaklardı. Dergileri ayırmıştık. Aynı kişilerdi. Hatta Devnim'in yazarları satıyordu Dönüşüm'ü Kızılay'da ve polis tarafından bol bol da kovalanıyorlardı. Politika yapılacaksa o dergide yapılacak. Devnim'de politika yapılmayacaktı, sadece edebiyat yapılacak. Ama tabii günlük anlamında politika yapılmayacaktı, yoksa özüde politikanın her şeyde var olduğu kesin, zaten ona da bir şey denmiyor. Benim dediğim, doğrudan politika yapıp yapılmaması ile ilgiliydi. Politika deyince de zaten sol politika söz konusuydu, çünkü ekip

Güven Turan... Yordam'ın çekirdek kadrosunun Bilgin Adalı ile beraber en genç iki üyesinden biri ve bugün de edebiyatla didişmeye devam ediyor. Bilgin Adalı ile tartışmamızı gelecek sayıda bulmak mümkün olacak. Böylece Turan'a ve Adalı'ya daha çok yer ayırabildik.

Uzun konuşmanın atladığımız bölümlerini (...) ile gösterdik.

Güven Turan, kendi özel tarihinin içinden Yordam'ı, yani Devnim'i de sayarsak beş uzun kavga yılını çıkardığımızda, kendisinin de kalmayacağını söyleyebiliriz. Gerçekten de bugün Güven Turan'ı yapan en önemli faktör, bence kesinlikle Yordam pratiğidir.

Güven Turan'ın dikkat çektiği bazı şeylerin hâlâ büyük önem taşıdığını söylemem gerek. Birincisi, eğer kavga edeceksiniz muhatabınızı ve kavga nedenini herkesten daha iyi bilmek zorundasınız. İkincisi, edebiyat çok özel bir durumdur ve bu durumun «görelî özerkliği» zedelemek gerekir. Bir beğeni düzeyidir zira, sözkonusu olan.

Güven Turan, «kırk yıllık uğraşımın henüz ortalarında ve pek gençken girdiği bir pratiğin geliştirici izlerini özenle taşıyabiliyor.

Bize bu özeni geliştirmek düşüyor.

Özen, sanatın «çok özel» bir durum olmasının yarattığı «kırılganlık» karşısında en kalıcı tedbirdir.

OSMAN ÇUŞAY

işte isimlerinden de belli, sosyalist eğilimliydi. Ben o zaman sosyalist eğilimli miydim, şimdi tam olarak bilemiyorum. Çünkü o kadar fazla edebiyatla meşgul idim ki, bunların üzerinde fazla duracak vaktim yoktu. Sadece toplumsal eleştiriler üzerine o arada okuyordum, toplumsal eleştiriyi çözebilmek için de toplumbilimsel metinler okumaya çalışıyordum. Bunlar çoğunlukla ekonomiye gönderiyordu, bende o alanda hiçbir şekilde hiçbir sınıma olmadığı için de fazla girmiyordum işin içine.

65 yılı Devnim 60'ın yılıdır. Ve dediğim gibi orada ilk adımlar atılmıştır. Bir başka adım, Devnim 60'ta yapılan: Eleştirel yaklaşımı biz daha da öteye götürmeye karar vermiş ve «uzun soluklu incelemeler yapalım, daha çok edebiyat - tarihiel olarak meselelere bakalım, yazarları inceleyelim ve yerleştirelim; özellikle de bizden önceki kuşağın mutlaka yerine oturmalı» gibi saptamalarda bulunmaya başlamıştık. Bu, «oturtulmuş» tartışmaları esnasında Atal İstanbul'a gitti galiba. Sonra İsmet Özel pek hoşnut kalmadı bu olup bitenlerden. Çünkü biz fazla eleştirel bakıyorduk meseleye, onun ise hiç eleştiriyi falan bir ilişkisi yoktu o zaman. Politikayla çok yakından ilgileniyorduk, ancak edebiyat eleştirisiyle pek o kadar uzun boylu bir ilişkisi yoktu. Birkaç tane yazı yazmıştı, onlar da daha çok şiir kuramıyla ilgili konulardı. O dönemde bir başka tartışma daha ortaya gelmeye başlamıştı: Bizim giderek daha kapalı olduğumuz iddia etmeye başlamıştı arkadaşlarımız. Devnim 60'ın yani: «Yeni Dergi'yle niye ilişki kurmuyoruz?» O arada Soyut çıkması başlamıştı. Biz Soyut'u tutmuştu, «Soyut'a yazı verebiliriz çünkü Soyut bizim kuşağımızın

dergisi, ama Yeni Dergi bizim kuşağımızın dergisi değil» tartışması açıldı. Sonra da zaten Devnim dergisinde Haluk Aker, Bilgin Adalı ve ben kaldık. Geri kalan herkes gitti. Eser Gürson zaten soğuktu artık, İsmet politikaya ve Yeni Dergi'ye kaydı, Atal politikaya kayıyordu hızla...

— ... Yeni Dergi'ye de kayıyor muydu?

— Yeni Dergi'ye de kayıyordu, ama daha büyük ölçüde politikaya kayıyordu. O biraz da o arada bir başka dergi çıkmaya başlamıştı sol eğilimli, hemen önümüzdeki kuşağın Afşar Timuçin'lerin falan yeni bir dergisi örgütleniyordu, biraz oralara doğru ismiyordu. Atal bir yerlerde o sıralarda çok fazla da görünmüyordu ama Yeni Dergi'ye yaklaşıyordu. Sonra biz Devnim'in görevinin bittiğine karar verdik. «Devnim bitti», dedik hep beraber. Şimdi ne yapacağız? Cöntürk, «ben bir dergi çıkaracağım bu sefer» dedi. «Yordam olsun adı», dedik, ismi çok tartışmıştık...

— İsmi nasıl bulmuşunuz?

— Tartışırken, tartışırken hep, «şu edebiyatı yoluyla yordamıyla ele alacak bir dergi tartışması yapılırken çıktı. «Yolu-yordamı» derken birgün Cöntürk geldi, «yahu hep yolu yordamı diyoruz, gelin şuna Yordam adını takalım» dedi. «Olur mu, olmaz mı, yolundan soyutlanmış yordam olur mu» dedik, sözlüğe baktık, var. Yordam sözcüğü var. Bunun üzerine adını Yordam koyduk. Ve birinci sayısında işte gene, «Ne yapar Yordam dergisi, ne ister, nasıl bakar?» yazarak yerleştirdik. Çok uzun boylu bir değişiklik olmadı aslına bakarsanız Haluk Aker, benim ve Bilgin için Yordam. Biz Devnim'in içinde, bir süre sonra, altıncı sayısından

itibaren zaten o çekirdektik. Vardı evet, Özkan Mert'in vardı, şiirlerini yayınlamıştık, Ege-men Berköz'ün şiirlerini yayınlamıştık ama asıl Devnim'in edebiyat çekirdeği bizdik. O arada İstanbul'a gidenler, 1966 olabilir, Alan'ı yayınlamaya başlamıştı... Alan'da ben de vardım. Alan'da o sıra ama Murat Belge de vardı. Bize gelmemişti ama Murat Belge İstanbul'da Alan'a katılmıştı. O ara birbirine çok bağlı, halkalar halinde bağlı, bir dergi gelişimi vardı. Ve biz Yordam'ı çıkartmaya başladık. Daha doğrusu Cöntürk çıkartmaya başladı. Fakat biz birinci sayıdan başlayarak her şekliyle birinci derecede Yordam'ın içindeydik. Özellikle Haluk Aker ve ben. Bilgin çok fazla eleştirel yaklaşıyordu o dönem, daha çok kendi şiiri ile ilgileniyordu. Ama o ara pek de şiir yazmıyordu, daha doğrusu Bilgin şiir yazıyordu da biz bırakmıştık, «sen öykü yaz» demistik, öykü yazıyordu.

(...)

— Bilgin Adalı 70'lerde şiire yeniden döndü, Oluşum'da özellikle.

— Yeniden döndü evet. Ben de o aralar sadece yazı ve şiir yazıyordum, çeviri yapıyordum bol bol. Yani işte, görüldüğü gibi, Devnim 60, Yordam'a bir ön hazırlıktır.

— Bir tür mukaddime?

— Evet, bir tür mukaddime. Yordam'ın o bildiğiniz serüvenine benim katılmam da böyle oldu. Bu yolla oldu. Giriş çizgisi böyle oldu. 1969 Kasım'ında son sayısı çıktı. Ben askere gitmiştim, Ankara'daydım ama askerdim. «Artık ben yapamıyorum» dedim, Haluk da yapamayacağını söyledi. Daha doğrusu onunla Bilgin, «sürdürülmü mi, sürdürmeyelim mi?» diye bir süre tartıştılar. Haluk askerden yeni dönmüştü. Cöntürk artık kendisinin bu konularla ilgilenmediğini, alıp devam ettirirsek «alın devam ettirin, ne isterseniz yapın, ben karışmıyorum» demişti.

— Sadece yazı falan mı vereceğini söylemişti?

— Yazı da vermeyeceğini söylemişti.

— Bir süre sonra çünkü Cöntürk edebiyattan kopuyor.

— İşte o aralarda kopmaya hazırlanıyordu.

— Böylece de Yordam Güven Turan'ın macerasına girmiş olduk. Aslında birbirinizden kopuk da değilsiniz.

— Değiliz tabii. Zaten eğer mesele başlıyorsa Dönem'le başladı.

— Ama onlar sanırım daha çok, küçük hissettirmeler...

— Dönem'le başladı. Dönem'le nasıl başladı? Cöntürk'ün eleştirel yaklaşımları ile benim eleştiriyi bakışım o ara aşağı yukarı paralel gidiyordu. Bir süre sonra zaten ben onu okumaya başladım. Daha sonra da Devnim'i çıkartırken birbirimi-

ze çok okuma göndermeye başladık. İşte mesela ben bir yerde bir yazarı okumuşsam, ya da bir sorunu ele almışsam getiriyordum... Biz çünkü her akşam buluşuyorduk. Hergün beraberdik. Tam bir beraber çalışma içindeydik. Sürekli de edebiyat tartışması yapıyorduk o ara. Politika?... Herkes belli bir biçimde, kendi anlayışınca sürdürüyordu belki ama... Cöntürk'ün de pek fazla ilgisi yoktu o tartışmalara.

— *Ancak kabaca bakıldığında sol politikaya eğilimliydimiz?*

— Evet. Öyle bir yükselişi de yaşayan bir dönemdi. İçimizde politikaya en eğilimi olan Haluk Aker'di, o bile hiç girmiyordu edebiyat dışı tartışmalara. Tamamen edebiyat üzerine yüklenmiştik, böyle de gidiyorduk.

— *Bir tür okulu? Bugün bakışınızda Yordam için bir okuldu diyebilir misiniz?*

— Kendi içimizde evet. Kendimizi çok eğitiyorduk. Çok yönlü eğitimeye ağırlık veriyorduk. Mesela Cöntürk'ün haftada bir gün müzik akşamları vardı, çağdaş bir edebiyat çağdaş bir müzikle özdeşleşir diye bir önermenin ışığında biz o aralar Schönberg ve sonrasını dinliyorduk. O sıralarda Türkiye'de bunların isimleri bile pek bilinmiyordu. Cöntürk Avrupa'ya gittiği zaman o yıl çıkmış en yeni müzisyenlerin plaklarını alıp getiriyordu, edebiyat sanatı bakışı müthiş yenidir diye, onları dinliyorduk. Burada işte arkadaşlarının çoğunda müzik ve resim eksikti. Resim yapmayı kesmiştim ama izliyordum, Cöntürk resimle hiç ilgilenmiyordu hemen hemen. Müzikle ilgileniyordu, resimle ilgilenmiyordu. Ben sinema hastasıyım oldum olası, altı yaşından beri. O aralar sinemateke gidiyordum, sürekli, ama mesela sinema dergisi hiç yayınamamıştı. Tümüyle edebiyatın içinde kalmıştı, hem Devrim hem Yordam. Başka hiçbir sanat da girmemiştir. Politika, güncel politikanın girmediği gibi diğer sanat dalları da girmedik. Bütünyle edebiyat içi kaldı. Bu da ilginç bir saptama oluyor, yoksa hepimizin sanatın çeşitli alanlarıyla ilişkileri vardı.

— *Bir uzmanlık dergisiydi?*

— Tam bir uzmanlık, edebiyat dergisi halinde çalıştı. Ve bu bilerek, bilinçle, zorlayarak da yapıldı. Zorlanarak yapıldı. Oturup, «şimdi neyi ele alalım?» tartışması yapıldı. «Divan edebiyatını ele aldık, şunu ele aldık, bunu ele aldık şimdi neyi ele alalım? Edebiyat öğretimini ele alalım. Tamam!» O zaman da herkese iş bölüştürülürdü. Mesela bir marksist eleştiri özel sayısı... Onu yapalım çünkü böyle bir eğilim var, ağırlık kazanmaya başladı, dolayısıyla bunun edebiyat bağı üzerinde fazla da durulmuyor, biz bir özel sayı çıkaralım... Çıkarıldı. Mesela ya-

pısalcılık. Hangimiz keşfetmişti onu, Cöntürk mü ben mi, bilemiyorum, Haluk Aker'i koşturmuştuk, «Nusret Hızır'dan git, yazıları al,» demiştik. O yazılar çıkmıştır. Öyle oturur, edebiyatın o günkü, sadece güncel sorunları değil, neler eksik, neler yapılmalı, neler üzerinde durulmalı, diye karar veriliirdi. Ayrıca mesela Cöntürk çok etrafta dolaydı. İzmir'liydi ve İzmir'e çok giderdi, biz bir İzmir'li ekip toparlamıştık. İstanbul'u biraz gözden çıkarmıştık aslına bakarsanız. Çünkü İstanbul'da Yeni Dergi vardı, Soyut vardı, onlar başka havadaydılar. Bunlar hâlâ 80 öncesi edebiyat anlayışı içindeler, işte, şiirler yazılır, oturur meyhanelere gidilir, içkiler içilir, şiir üzerine konuşulur ama o, orada kalır. Birişi bir yazı yazar ama niye yazar, bir tane yazı?... Anlamı yok. «Yok, böyle olmaz, onlar hâlâ eski anlayıştalar,» deyip, biz mesela İzmir ekibini çekmiştik içimize. İstanbul'dan kimseyi alamamıştık pek aramızda. Onları, İstanbul ekibini umutsuz görüyorduk galiba biz. Seyfettin Özdemir, Yücel Ulu, Hüseyin Peker, şu anda Avustralya'da olan İzzet Gödeli... Bu genç ekibi, başlangıç noktası biz olmak üzere, öne doğru alıyorduk.

(...)

— *Peki bunu nasıl karşılıyordu? Hiç bununla ilgili ipucu alabiliydiniz mi? Çünkü çok önemli, o dönemde böyle bir şey deneyen yoktu. Eleştiri yayınlamayan ürün de yayınlamıyordu.*

— Birkaç tane yazar reddetmişti bunu, «şiir veririm ama eleştiri yayınlamam,» demişlerdi. Biz de «yayınlamayız» demiştik.

— *«Ünlü» müydü bunlar? Yani o zaman hangi dergisi verseler yayınlayabilecek durumda mıydılar?*

— Evet, evet. Yayınlayanlardı da zaten. Ama biz, bizim kuşağın öncesini, yani Haluk Aker ve benden öncesini, 40'larda doğanların öncesini, hiç talep etmedik. Hiç onlardan yazı almaya eğilim göstermedik. Çok özel bazı durumlar oldu. Cöntürk de zaten yaşından vazgeçmiş, bizim kuşaktan sayıyordu kendini. Mesela Turgut Uyar'ı çok seviyorduk, Edip Cansever'i çok seviyorduk ama şiirlerini istemedik.

— *Bilinçli bir temizleme bu.*

— Evet, kesindi. Biz ancak bizim kuşağa ve bizden sonrakı kuşaklara yer verecektik. Onlar nasılsa her yerde yayınlanırdı her yerde dergileri de vardı. Genç bir yazara öncelik tanımak gerekirdi. Herkes sana açık, git başka yerde yayımla. Biz ama bir lise öğrencisinin acemi bir şiirini yayınlamayı tercih edecektik. O, bir kuşağın, 60 ve sonrası kuşağının, ki dönüm noktası diye bakıyorduk 80 kuşağına, 60 sonrasının bir parçası. Ona açığız bu yüzden. Açığız ama önce bize eleştirel bir ürün gönder. On-

dan sonra her türlü ürününe açığız? Mesela İstanbul'dan gelenlerden biri Nihat Behram oldu bize. Uzunca bir süre Yordam'a yazı gönderdi.

Yordam yıllara bakmaksızın, yıl ayırımı yapmaksızın, kapancaya kadar tutarlı bir çizgi içinde gitti ve bitti. Birdenbire koptu. Yani hiç sapmadı, yön kaybetmedi, geldi ve tükendi. Kapandı. Belki çok doğru bir zamanda kapandı, bilemiyorum.

— *Kapanışı şimdi konuşmayıalım mı?*

— Kapanışı çok rastgele oldu. Çıkışı çok bilinçliydi de kapanışı o kadar bilinçli değildi açıkçası. Ben uğraşamam dedim, askere gidiyordum ya da gitmişim, zaten, Haluk Aker hem yorulmuştu hem de baba olmuştu, işleri çoktu, bir sürü yere koşturuyordu, Bilgin tek başına yapamazdı, Cöntürk «ben artık ilgilenmiyorum, ne haliniz varsa görün,» dedi ve Yordam birden bitti.

— *Cöntürk, bu tarihten sonra onyed-onsekiz yıl «ben edebiyata ilgilenmedim» dedi bir defasında...*

— Hiç okumadı evet, gerçekten de öyle.

— *Yordam ve inada geçebiliriz. Siz, «Yordam'da inadı en fazla süren ben oldum,» demişsiniz. Bunu biraz açar mısınız? Neler düşünüyorsunuz?*

— Bir defa, Yordam inatçı bir dergiydi. O açık. O aralar kimse yazılı olarak tepki göstermedi Yordam'a. Yani, açın o zamanın dergilerini, Yordam'ı eleştiren kimse olmadı...

— *... killing by silence?...*

— Evet. Ya «killing by silence»-ta o, ya da bana öyle geliyor ki cesaret edemedilerdi. Bu sözcük açık, cesaret edemediler. Çünkü herşeye rağmen ne kadar küçümserlerse küçümserler, «Lise çocukları Haşım üzerine incelemeler yapıyorlar, bu Cöntürk de ne yapıyor, ne kadar da iyi eleştiriler yazıyor, nereden çıktı bu tür garip garip denemeler yazıp da, böyle lise talebelerini başına toplamak?» gibi sözler ediyorlardı ama, Yordam'ın o tutarlılığına, «biz edebiyatı eleştirel olarak ele alacağız, biz herşeye eleştirel olarak bakacağız, Türkiye'de edebiyatın yeni bir yere oturtulması lazımdır, geriye dönük olarak herşeyin yeniden değerlendirilmesi lazımdır, hiçbir şekilde, geçmişin değer yargılarını sürekli değildir, her zaman geçerli değildir, her seferinde edebiyat tarihi yeniden yazılmalıdır,» gibi kavramlara çıkartacakları ciddi hiçbir eleştirileri yoktu, buna hazırlıklı değillerdi. Hiçbir zaman da hazırlanmadılar. O yüzden de hiç karşı çıkan olmadı, biraz da bunun için karşı çıkan olmadı. Fakat bunun kötü bir tarafı da vardı. Yani, biz 1969'un sonunda hepimiz yorgun argın bir tarafa döküldükse, bizimle çarpışacak kimse olmadığı için

döküldük. O ara eğer karşı çıkışlar olsaydı, gerçekten sert bir karşı çıkış olsaydı belki o devingenlik sürerdi. Hatta daha da gelişerek sürerdi. Biz, biraz da gölgelerle dövüşmekten yorulduk. Ama sonuna kadar, bütün o dedikodulara, gelen dedikodulara... çünkü Türkiye'de bizim «İstanbul edebiyatında» çok eleştirdiğimiz noktalardan bir tanesi de «siz yazmıyorsunuz, konuşuyorsunuz,» idi. Yani «siz her şair üzerine konuşuyorsunuz akşam meyhanelerde ama yazmıyorsunuz...» Biz de bu eleştiriyi getiriyorduk onlara. Doğru, yani İstanbul'da konuşulur, bol miktarda, ama fazla da yazılmaz. Yine de bu hep sözlü olarak kaldı, bu tartışmayı mesela Yordam'a sokmadık. Yani biz polemige girmedik, çatışmaya girmedik. Karşı çıkan bir yazı olduğu zaman bile biz o yazı yazan üzerine değil, o yazılan konuyu veya çevresi üzerinde durmaya yeğledik. Yani doğrudan o yazıya gitmedik hiç. Tamamen onun yanına gittik. O dönemin eleştirisi anlayışı bir metni bütünlüğü içinde ele alan bir yaklaşımdı. Ve çok sağlandı, hâlâ da çok sağlandı mesela *Understanding Poetry*'deki yaklaşım. Biz şairlere büyük ölçüde onlarla yaklaştık. Ben kendim öyle yaklaştım. Bir saire bakıyordum: İmge tutarlılığı? Sözcük seçimi? Nasıl bakıyor ve ne var? Ne gibi kendine özgü değişiklikler getirmiş şiirlerinde? En önemli sorulardan bir tanesi buydu: Neyi getirmiş? Ne katmış? Biz hep baktığımız zaman bir şairi değerlendirdirirken hep bugünkü bakışla ne katmış diye bakıyorduk. Edebiyat tarihine ne getirmiş diye bakıyorduk. Ne getirmiş sorusuyla yaklaştığımız zaman, en özgün noktaları buluyorduk işin. Ya da bu nokta yoktu. Böyle pek cıfcaflı, fazla şakır şukur birine, «ne getirmiş?» diye yaklaştığımızda baktığımız zaman: Birşey yok! Hatta Cöntürk'ün saptamaları vardır: «Güzel görünür ama, iş yoktur,» der mesela bazı şairler için. Hakikaten de öyledir, çok çekici gelir ama birşey yoktur. Biz hep o eleştirel uygulamayla baktık şairlere.

— *Yordamcılarının beğeni düzeylerinin yüksekliği de var. Bunu söylememiz gerekiyor. Bugüne çekebiliriz. Enis Batır, bugün bizim karşı karşıya olduğumuz bir babaş açısındır. Ben, bir sosyalist olarak, anadilimde edebiyat tarihini yeniden yazmaya soyunanlardan biri olarak, arkadaşlarımı bulmak istiyorum. Batır? O da bir biçimde edebiyatı yeniden okumak, temize çekmek istiyor, farkındayım. Ama o farklı bir kulerin adamıdır diyebilirim. İki farklı kuleden «rasat ediyoruz». Ama şunu söylemeliyim: Yüksek bir beğeni düzeyi var. Bakıyorum bugün, bana bulursa o da biraz sizlerin ürünü. Siz zaten yakınlığınızı gizlemiyorsunuz. Sizlerle birlikte gelen birşeylerin ucunda o Paris'ten de-*

TANPINAR'A MEKTUP

Azizim Hamdi Bey,

İnsan kendisiyle nasıl ilişki kurar, hiç düşündünüz mü? Sizinle ilişkiyi düşünüyorum da. Yazdıklarınızla sınırlıyım. Aslında yazdıkları insanın sınırsız ilişki kurma yollarını da başkalarına açmıyor mu? Yazdıkları insanın kendi sınırsızlığı ve kendi sınırları değil mi?

Nasıl konuştuğunuzu, nasıl güldüğünüzü, nasıl yürüdüğünüzü bilmiyorum. Sesinizi sohbetinizi, zayıflıklarınızı, zaaflarınızı, korkularınızı bilmiyorum. Bu yüzden belki sizinle aramda kurduğum dil bir yanıla eksik sayılabilir. Vücudun kendine özgü dili nedeniyle eksik. Gövdenin atmosferde bıraktığı boşluğun taşıdığı dil nedeniyle. Havada aslında tam olarak ne anlama geldiği bilinmeyen işaretler çizen elin, takıldığı yerden kurtulup size saplanan gözlerin, birden değişip, kayboluveren bir yüz ifadesinin yerleri, ne ile doldurulabilir? Gövde ayrıldığı yerde bir boşluk bırakır. Doldurulmaz bir boşluk. Dolan boşluk o boşluk değildir tam olarak. Bu dilden mahrum olduğumu biliyorum. Bunun eksik bir dil olduğumu biliyorum. Sizinle aramda kurduğum bu eksik dili muhayyileme yarattığımla doldurmak zorundayım. Bu bir zorlamayla değil, hayalimin kendiliğinden doldurduğu, tamamladığı bir yer oluyor. Size bir duruş, bir bakış, bir gülümseme bulmak zorundayım adeta. Buluyorum. Bununla yetinmek zorundayım. Siz de bunu sizin geçtiğinizmiş gibi kabul edin. Sizininkiyle ne kadar farklı da olsa, sizin hakkınızda uydurduklarım da benim realitem. Sizinle bu eksik dille ama bir biçimde kendi üzerimden tamamladığım bir dille ilişki kuruyorum. Sizinle kendi içimdeki insan üzerinden bir ilişki kuruyorum. Her zaman böyle olmaz mı zaten? Bir anlamda kendim için tefsir ettiğim bir yerden konuşmak zorundayım sizinle. Başka türlü nasıl konuşabilirim? Bende ne kadar varsanız, o kadariyle. Sizi kendime ne kadar alabilmişsem, o kadar. Onun diliyle bir ilişki. Sizi ne kadar kendimde bulabilmişsem, kurabilmişsem, onun diliyle bir ilişki.

Sizinle tanışıklığımız hayata, kendimize, yaşadıklarımıza yeni sorular sormaya başladığımız, yeni bir insan tipinin yeni sorularını oluşturmaya çalıştığımız zamanlara rastlıyor. Yıllardır sizinle bir dönem, bir dönemin aydınlarını, sorunlarını, ilişki biçimlerini, kendilerine mesele ettiklerini izliyorum. İki yakın dostunuz Nurullah Ataç ile Sabahattin Eyüboğlu ve siz, zaman zaman birbirine karşın, birbirinin üzerine geçen çizgilerinizle ayrı maceraların insanları olduğunuz.

Üç tip aydın. Hırçın Nurullah Ataç, hep saman altından su yürütürmüş izlenimini edindiğim Sabahattin Eyüboğlu. Siz ise sanki hep bir tatsızlık çukmasından korkan tavırla bütün edebî ve kültürel -dahlinizi- gerçekleştiriyorsunuz. Bütün -dahlinizi- kendi realitenizi bize anlatmak. Kendi derinliklerinizin ve zenginliklerinizin peşinde, kendi deyişinizle -kendi hayatınız üzerine dönerek-.

En başta sorduğum soruyu biraz geriye çekerek bir ke-re daha sormak istiyorum.

Bir insan, bir aydın dünyayla, hayatla, realiteyle nasıl ilişki kurar? Kendisi üzerinden, kendisi dolayısıyla ilişki kurmazsa, nasıl ilişki kurar? Hayatla kurulan bağ, insanın kendisiyle kurduğu bağdır aslında. Ya da tersi, insanın kendisiyle kurduğu bağ, hayatla kurduğu bağ değil midir?

Kendimizi başkalarında arayıp durdukça kendimizle ve hayatla nasıl bir dil kurabiliriz, söylesenize? Bu tür bir araştırma sanat çıkar mı?

Sizin insanlarımız Hamdi Bey, biraz da siz değil misiniz? Nuran biraz da sizin içinizde büyüttüğünüz, zenginleştirdiğiniz, kendinizi taşıdığınız insan, kadın, değil midir? Her aşk biraz da biz öyle vehmettiğimiz için, öyle tefsir ettiğimiz için aşk ve dolayısıyla da büyük değil midir? Hayat kendimiz için tefsir ettiğimiz, kendimize vehmettiğimiz bir eşkle yaşamaz mıyız aslında? Herkes kendi vehimlerini bir hayat tarzı haline getirmez mi?

Hayatla ve insanlarla girdiğimiz her yeni ilişki kendimizle girdiğimiz bir yeni ilişkidir. Her yeni tecrübe içimizdeki insanın tecrübe edilip, zenginleştirilmesidir. Hayatla didişmek, kendimizle didişmek anlamına gelir. Aydın'ın kendisiyle hiç bir zaman barışık olamaması, onun hayatla girdiği sonsuz kavga nedeniyle. Kendimizi hayatla tecrübe ederiz. Kendimizle ilişki kurmanın tek yoludur. Kendimizi tecrübe edebilmek cesareti ve inadı. Kendimizle her an yeniden yüzyüze gelebilmek cesareti ve inadı.

Kendimizle ilişkiden vazgeçme noktası hayatla ilişkiden vazgeçme anıdır. Aynı zamanda bir vazgeçime noktası.

Vazgeçmiyorsak, hayatın bize değdiği her noktada kendimizi tecrübe etmiyormuyuz?

Nuran kendi başına bir zenginlik mi? Belki. Ama onu bize ve edebiyata ekleyen sizin ona taşıdıklarınız. Siz ona kendiniz için tefsir ettiğiniz hayatı, kendi içinizdeki insanı ve kendi hususiyetlerini taşıyorsunuz. Bir terkibi yakalyorsunuz. Ne kadar çok seviyorsunuz terkib kelimesini Hamdi bey. Bu kez de ben sizin tanımladığınız, anladığınız gibi değil, kendi anladığım, kendim için tefsir ettiğim gibi yazıyorum. Nuran, bir terkibdir evet. Kendi içinizdeki insanın, bir kadının, pek çok kadının ve dışımızdaki realitenin bir terkibi. Kendinizden süzerek çıkardığınız. Nuran siz olmadan öyle güzel, öyle efsunlu olabilir mi?

İsrarla, bıkmadan, korkmadan aynı romanı, aynı hikayeyi, aynı şiiri yazmak. Hep aynı kadının, hep aynı şiirin peşinde koşmak. Hep aynı 'Behçet Bey'i, aynı 'Tevfik Bey'i, aynı Sabiha'yı, Nuran'ı ya da Leyla'yı kendi derinliğinizde arıtmak. Bir yerde bıraktığınız Nuran'ı Leyla'da sürdürmek. Sabiha'yı onun hususiyetlerini bir çocukta izlemek. Bir yerde terkettiğimiz bir insanı bir başka zaman ve bir başka mekânda yeniden ama başka bir insanda sürdürmek. Kendimizi kovalamanın, kendimizi sürdürmenin yolu bu. Birlikte ve sıçrama. Biraz da kendi muhayyilemizin ve kendi teşekkülümüzün birikmesi ve sıçraması. Kendimize verdiğimiz müblet. Bir insicama ulaşmak başka nasıl mümkün olabilir?

Bir terkinin ve bir insicamın peşinde ne kadar kavgasızınız Hamdi Bey, bütün derinliğinizde, bütün yaratıcılığınıza rağmen ne kadar kavgasız! Hiç bir düşüncenizi uçlara kadar götürmüyorsunuz. Ne kadar yazık! Kültür'ün büyük bir yığılma ve toplanma olduğundan sözediyorsunuz, devam esastır diyorsunuz. Kırılış ve kopuşlar yaratış ucubeleri yarım mahlûklar vücuda getirir diye yazıyorsunuz. Hiç olur mu Hamdi Bey? Kopuş bizatihi devamdır. Hiç kırılmadan ve kopmadan yalnızca yığılarak ve toplanarak -devam edilir- mi? Bu sizin özlediğiniz terkibi bile sağlayamaz.

Bu sizde, hem yeni'den bir türlü uzaklaşmamak hem de ona kendini sorgusuz bırakmamak gibi bir kader. -Hayata güven,- diyorsunuz ama hayata güvenmiyorsunuz Hamdi Bey... Hayatın ve insanların ayaklarına basmaya bir türlü cesaret edemiyorsunuz. Nurullah Ataç, tam da sizin 'tabirinizle, bu, insanların ayaklarına basa basa yürüyen, yeniye kendisini huğutsuz açan derinliksiz çaprazınız. Sizde ne eksiksiz onda fazla. Ya da tersi mi?

Bilmiyorum, belki söylediklerim bir eksikliği beraberinde taşıyor. Düşünüyorum, Ataç'inkine benzer bir sınırlılıkten, bir hırçınlıktan *Huzur* çıkar mıydı?

Yalnızlığı hiç sevmiyorsunuz Hamdi Bey. Kim söylüyor sizin için; unuttum ama doğru, siz yalnızlığı değil, inzivayı seviyorsunuz. İçinizin derinliklerinde bir inzivayı. Ataç ise ne yalnızlığı ne inzivayı seviyor. Onun için de yalnız kalabilir. Yeni'nin peşine düşmek ise mutlak olarak yalnız kalma ihtimalini göze almakla mümkün oluyor. Red, inkâr ve yeni; ortadan gidilirken bulunmayan, -ne şiş yansın ne kebab-a izin vermeden bir inatlaşma. Hayatla ve kendimizle girişilen bir inatlaşma. Hiç kavga ettiğinizde rastlamadım, ne Ataç'la ne de Eyüboğlu'yla. Aradığınız neydi, anlamaya çalışıyorum. Neyin peşindeydiniz? Bütün inatsızlığın bütün kavgasızlığın rağmen, derinliğiniz ve büyük üslupçuluğunuzla yakalanıyorum size. Tuhaf, siz beni yakalamıyorsunuz ama, ben size yakalanıyorum. Keşfediyorum sizi adeta. Neden böyle?

Müdahalesizliğinizden, kavgasızlığınızdan, sizi kurtarmam gerekiyor. Derinliğinizde, kılı kırk yaran titizliğinizde, dilinizde bir 'ağır' müdahale, derine işleyen görülmeyen bir 'etki, besleyici bir nem, hülyalı bir aşk, büyük bir araştırmacılık, buluyorum. Bunları buluyorum, sizi kavgasız ve inatsız olduğunuz için suçlamaktan kurtuluyorum, sizi kurtarıyorum. Derinliğinizde bir müdahale, dilinize bir itiraz hâmleriyorum.

Zaman zaman size duyduğum sevgiye rağmen sabrımın ve sevgimin sınırlarını zorlayan Yahya Kemal -hayranlığınızın- kendinize bir -başlangıç- bulabilmek için olduğunuzu farzediyorum. Tefekkür halindeki her insan başlangıç olmaktan çok korkuyor. Saygı duyulması gereken bir korku bu. Marks kendi başlangıcını Hegel'de ya da Ricardo'da buldu. Bunu söyledi. Siz Yahya Kemal'e bakıyorsunuz. Hak veriyorum. Her başlangıç müphemdir. Yaptıkların önemli bulan herkes yaptıklarının başlangıcını birbirlerine -vererek- kendisine bir iklim yaratmış oluyor. Sabrımın taşmasını engelliyorum. Sizi sevmeye devam ediyorum.

ADALET ÇUTSAY

göl, orada yetişmiş diye bakılmıyor...

— Bizim için görülmeyen bir kişi daha var. Haluk Aker ve benim için Bilgin Adah için de çok önemli bir kişi var: Eleştirel alanda Cöntürk ne kadar önemliyse, yazım alanında o önemlidir: Bilge Karasu. Biz Cöntürk ile görüştüğümüz kadar sıklıkla Bilge Karasu'yla da görüşüyoruz. Bizi edebiyat beğenisi ve dil beğenisi açısından Bilge Karasu çok etkilemiştir.

— *Bence de bu konuda Cöntürk'ten çok etkilemiştir.*

— Evet. Benim mesela dili düzeltmemde, dilimi düzeltmemde Bilgi Karasu'dur etken. Cöntürk'ün dili çok fire verir. Fazla önemsemeyi yazmayı. Mesaj onun için her şeydir. Ama Bilge Karasu öyle değildir. Karasu bize her bir sözcüğün ne kadar önemli olduğunu anlatmıştır. Benim üzerinde en büyük etki Karasu'nundur. Benim hocamdır, yazı hocamdır. Bir sürü ismi ben Bilge Karasu'dan almışumdur, benim daha sivri çıkışlar yapmamı da Bilge Karasu toparlamıştır. «Dur, bak bu yargıya varyorsun ama gerçekten acaba öyle mi, gerçekten söylediğin gibi bir şair mi bu, laf ebeliği sadece diyebileceğin biri mi, kestirip atma,» deyip, her seferinde bir başka açıdan eleştirel çizgiye çekmiştir beni. Beğeni geliştirmede özellikle dil beğenisinde benim hocamdır. Ben «yazmayı» Bilge Karasu'dan öğrendim, özellikle düzyazıyı...

— *Kavga etmeyi?...*

— Kavga etmeyi Cöntürk'ten öğrendim sayılır. Boğuşmayı Cöntürk'ten öğrendim. Ama iyi yazma savaşımı vermeyi ve yaptığım işin üzerinde titizlik göstermeyi Bilge Karasu'dan.

— *Bu Cöntürk'te de var ama, galiba...*

— Fazla titizlenmez Cöntürk. Şöyle bir yargıya varır her zaman: «Şimdi ben bir şey söyleyim, bu yanlış, yanlışlığını fark edersem doğrusunu tekrar söylerim.» Ama Bilge Karasu öyle değildir mesela. «Aman her şeyin üzerinde son derece dikkatle durunuz, hata yapmamak lazım,» der. İki ayrı yaklaşım bu ve bunların benim üzerimde büyük etkisi olmuştur. Biri bir cesareti, diğeri belki daha temkinli olmayı, daha fazla iç hesaplaşması yaparak adım atmayı anlatmak isteyen iki kişiydiler. Her ikisinin de çok büyüktür üzerindeki etkisi yazırlık açısından. Ama diyorum, yazmayı, yazmadaki gelişmeyi ben Bilge'den öğrendim.

(...)

— Evet! Bir de şu Ankara faktörü var. Devinim'i ve Yordam'ı Ankara faktörsüz düşünemeyiz. Çok önemli bu Ankara faktörü.

— *Ankara faktörünü radikal bir faktör olarak mı görüyorsunuz?*

— Çok radikal, Türkiye öl-

çüleri içinde. Neden? Ankara faktöründe daha disiplinli bir araya gelmeler sözkonusu. Diyelim Nezihe Meriç bir hikâye yazdı. Bilge Karasu'yla beni mesela çağırırdı, yeni yazdığı hikâyeyi okurdu, üzerinde konuşur ve tartışırdık. İstanbul'da böyle şeyler olmazdı asla. Çünkü İstanbul'da, büyük ölçüde, «eger ben okursam aman filan bunu tartışır mı?» korkusu vardır. Ankara'da, Cöntürk'ün evinde oturup konu tartışılırdı. Bilge Karasu'da çay akşamları yapılırdı, edebiyat üzerine gayet düzgün konuşulurdu. Dedikodu yapılmaz, adam çekiştirilmez ama yazı üzerine, yazın üzerine konuşulurdu. Ya da yeni bir yazar üzerine konuşulurdu, Batı'ya ya da yerli. Yani Ankara daha disiplinli daha tutarlı ilişkiler çemberi içindeydi. Ya da bizim öyle bir grubumuz vardı belki de?...

— *Yalnız sizin değil. Mesela Doğan Avcıoğlu... Yön dergisi Ankara'da doğuyor. Yalçın Küçük'ün bir değerlendirmesi var. Küçük, Ankara'nın, siz edebi olarak söylediniz ama, politik olarak da Ankara'nın her zaman daha radikal olduğunu söyler. Daha atılın bir kadro ürettiğini söyler. Yani, Ankara toprağının bu tür bir radikalizm ürettiğini bir de siz, edebi olarak, söylemiş oldunuz.*

— Sanıyorum öyle bir şey var. Belki yapısının getirdiği bir şeydi o. Söylemek istediğimi, Ankara faktörünü kesinlikle gözden kaçırmamak gerektirirdi. Şimdi birden Bilge Karasu'yu, o dönemi, o dönemdeki ilişkileri ve yaşama biçimlerini düşününce bu çıkıyor ortaya. Biz hep evlerde toplandık. Evlerde toplanılır ve edebiyat konuşulurdu.

— *... böyle radikal tedbirler düşünmek anlamında...*

— ... mı? Değildi. Ama yapsal olarak radikal bir şey çıkıyordu ortaya belki de. Çay içilen toplantılardı. İstanbul'lular dalga geçerlerdi mesela bu halimizle. «Ankara'lılar pastayla çay içer, edebiyat konuşurlar, ha ha ha,» diye. E, öyleydi evet. Ama o zaman tabii daha sözün hesabı verilerek konuşulurdu. Ankara'nın radikal bir etkisi olduğu, bir soru işareti olarak getirilmelidir. Bakılmabirdi. Ankara'nın edebiyata bakışıyla «Bizans» İstanbul çelişkisi yaşanmıştı. 60'lı yıllarda Ankara, İstanbul'a bir dönem bayağı fark atmıştı. Edebi açıdan ve politik açıdan. 60'lı yılların Ankara'sı gerçekten bir kültür başkenti özelliğini de gösteriyor. Belki Ankara gerçek başkentliğini 60'lı yıllarda yaşadı.

— *Bence bundan sonra böyle bir şans yok, hiçbir açıdan.*

— Bence de yok. Ankara birdenbire gerçekten bürokratik bir «hâl» aldı. Felaket bir vasat halini aldı.

— *Ankara'nın 60'lı yıllarda radikal tedbirler üretim merkezi olarak bir yeri olduğu konusun-*

da anlaşlık. Yordam da bunun bu tartışmamızdaki en somut bir örneği. Buradan Yordam'ın iç tartışmalarına geçelim. Neler tartıştınız? Yani Yordam'ın içinde nasıl bir hayat vardı? Sonucu itibariyle söylüyorum.

— Özellikle Haluk ve ben zaman zaman tartışmışızdır. Bilgin Adah fazla eleştirel yaklaşan bir tavır içinde değildi. Yordam'ın içindeydi, bizim gruptandı ama çok fazla da eleştirel yazı yazmamıştı, Yordam'ın politikasına ilişkin bir şey yazmamıştı, mesela hatırlıyorum, Soyut tan Günel Altuntaş'la tartışmıştı,

böyle bir polemik yazısı yazmıştı. Çok fazla kuramsal olarak için Yordam'ın içinde değildi. Cöntürk bizim aramızdaki tartışmalarda kesinlikle taraf olmazdı. Bizim hep yanımızdaydı. Bize, bize rağmen bir şey empoze ettiğini hiç hatırlamıyorum. «Hayır, bunu şunu yapacaksınız,» hiç demedi.

— *Peki siz Cöntürk'e bir şey empoze ettiniz mi? Hatırlıyor musunuz?*

— Hayır. Düzeylerimiz eşitti. Şu girsin, bu girmesin türü tartışmaları yaptığımız zaman bile Cöntürk bizden biriydi. Ta-

Yalçın Küçük'e ve Dergisine

Sosyalistler taraf olurlar, taraftarlar. Politikacılar küfredebilirler. Sosyalist olmakla politikacı olmanın bir ve aynı şey olmadığı iyice anlaşılmalıdır. Taraf olmakla küfretmek arasında ki ince çizgiyi bir küfür mektubunu yayımlamakla göstermiş oldunuz.

Edebiyat Dostları 3. faaliyet yılını sürdürüyor. Bugüne kadar çok tepki aldı ama tarihinde yazılı ve net bir küfür yoktu. Derginiz marifetiyle artık o da var.

Yayımladığınız küfür mektubunun üstüne «tarafsız» not düşüp, mektuptaki imzalarından ikisinin ürünüyle derginizi «zenleştirirdikten» sonra tarafsızlık cübbesi giymek Cenevre ya da Helsinki dilinde bile olmaz. Taraf olunuz, tarafsız olmanız ancak böyle mümkündür. Yoksa «dergideki gelişmeyi kamuoyuna duyuran yazıyı olduğu gibi yayımlıyoruz» ibaresi ile değil. Nereden biliyorsunuz bütün bu anlatılanların dergideki gelişmeler olduğunu? Madem tarafsız, araştırıyordunuz. Politikadır, böyle yapıyor. Bazen bir «sol» politikacının faaliyeti, gerici bir sürece bile tekabül edebilir.

Nasıl bir «politika» ürettiğinizi ve bir politikayı «nasıl» ürettiğinizi izliyoruz.

Küfrettiniz. Siz Yalçın Küçük, Aziz Nesin'le yaptığımız işe küfretmediniz, Aziz Nesin'e küfretmediniz, ama Edebiyat Dostları'yla yaptığımız işe ve Edebiyat Dostları'nı yapan insanlara —bu onuç kişi de dahil— küfrettiniz.

İş önemlidir ve işin bir ahlakı vardır. Size ilk kez bu ahlakı bir yıl önce Erkekte dergisinde Sabahattin Ali hakkında yazı yayımladığımızda bir mektupla hatırlatmıştık.

Edebiyat Dostları'nın Yalçın Küçük'ü zorlayan ilk ciddi pratik olduğunu düşünüyorum. Edebiyat Dostları, yani bir kültür sanat dergisi, çıkarken iki ilkesi vardı. Yalnızca iki ilke. İlki, sosyalist dünyanın kazanımlarına küfretmemek, ikincisi, bir entelektüel zenginlik olarak Yalçın Küçük'e küfretmemek. Bugün hâlâ bu iki ilke geçerlidir. Biz ne sosyalizmin kazanımlarına ne de Yalçın Küçük'e küfredeceğiz. Çünkü küfretmemek, ona sahip çıkmak ve ondan geriye gitmemek demektir. Biz Yalçın Küçük'ten geriye gitmeyiz.

Edebiyat Dostları'nın şiddeti ve hızı sürüyor. Çünkü bu arzi bir durum değil, bir yürüyüş şeklidir. Seçilmiş ve saptanmış bir yürüyüş şekli. Bu şiddet yalnızca Edebiyat Dostları'nın meselerine ve muhataplarına yönelik olmaz. Her şeyden önce kendimizi değiştirmeye yönelik bir iç şiddeti taşır. Bu şiddetin ilk zorladığı ve ittiği «durum» Yalçın Küçük'tür. Genç bir sosyalist politikacı arkadaşımızın saptamasını, ödünç alıyorum. «Yalçın Küçük Türkiye'de bir iklimi kırmıştır. Doğru! Ancak kırılan bu iklim, yarattığı yeni bir malzemeyle bir insan malzemesiyle kırıcılarını kırıyor. Böyle bir kırılma süreci içinde Yalçın Küçük'ün geri tutamak noktalarına, burada özel olarak bizim ittiğimiz 13 geri tutamak noktasına uzanması; birbirlerine uzanmaları, anlaşılabilirlerdir.

Şiddetin yarattığı büyük sıkışmalar, büyük patlamalar ve büyük sıçramalara aynı anda neden oluyor. Ayakların altındaki toprak kayıyor, doğrudan yürüyebilmek —durmak değil— ayrı bir inat istiyor. Edebiyat Dostları bir sıçrama olarak doğdu. İlk değildi. İnatla yürüyor. Hiç kuşku yok bu inatlaşma için herkesin; bu yalnızlaşma ve hırpalayıcı şiddet için herkesin bir dayanma katsayısı var. Bu yazının amacı kimsenin dayanma katsayısını ölçmek değil.

Bir küfür mektubunu yayımlamakla küfre katılmış oldunuz. Bu mektubun amacı bir açıklama istemek de değil. Tarihe ve leri zamanlara bu küfürü bir küçük kayıt olarak düşmek. Hepsini bu.

DALET ÇUTSAY

mamen paraleldik. Mesela Haluk'la benim en büyük tartışmalarım, benim zaman zaman o tür çuğuşlarım olur, birdenbire çok fazla birleriyle beraber olduğumu hissettiğim zaman, bir tekbaşlılık kavgası vermeye başlarım, o zamanlarda da tartışmalar hep «eğitler arasında» sürmüştür.

(...)

— Peki, Hüseyin Cöntürk bugün yeni bir dergi yapmaya kalkışsa, «artık eski bir hesaptır, kapanmıştır» mu dersiniz?

— Benim tanıdığım Cöntürk eski bir dergi çıkartmaz. Yeni bir mesele üzerine yeni bir dergi çıkartır, ben de onda ya olurum ya da olmam... Ama en başında bulunurum, tartışmalarında bulunurum. Cöntürk bana «gel-dirse tartışmalara katılırım. Ama o dergi yeni bir dergidir, kesinlikle Yordam'ın devamı değildir, tanıdığım Cöntürk çünkü hiçbir zaman geriye dönmez, mutlaka yeni bir «yerde» bulur. O yerde bulunur muyum, bulunmaz mıyım, o konuda şimdiden birşey diyemem. O tartışmalardan sonra belli olur, fakat o tartışmalarda yer alırım. Geçen zaman içinde ben de değiştim tabii, Cöntürk de değişti. Hepimiz değiştik. Buluşuruz muyuz buluşmaz mıyız?. Belli değil.

— Sormak istediğim birşey daha var: Bir yeni kavgaçı insan tipi, aradan geçen ondokuz yıl içinde, Yordam sonrasında, hiç görülmüdü mi? Yordam'dan sonraya bir bakın, Yordam gibi kavga etmeye çalışan, kavga eden yayın görülmüdü mü? Hattelerini Yordam'ın, yakalayabildiniz mi? Sonuçları neler oldu sizce Yordam'ın?

— Yordam, döneminde müthiş bir sessizlikle karşılandı. Ama hep bir alternatif olarak bakışların önünde durduğunu da biliyorum. Çok iyimser değilim aslında bu konuda. Çünkü Türkiye'de Yordam'ın kapanmasıyla başlayan bir edebiyatsızlık dönemi yaşandı. Bu edebiyatsızlık dönemi içinde Yordam da kayboldu. O burgaçın içinde kayboldu, diye bakıyordum. Ama şimdi bakıyorum, o burgaçın içinden bazı tahta parçaları çıkmış ve yakalanmış. Ama işte, tahta parçası. Yani geminin kendisi ortalıkta yok. O sayıları bile bulmak mümkün değil her yerde. Şimdi şimdi belki geriye dönüp bakmak, «ne yazılmıştı nasıl yapılmıştı?» diye dönüp tartışan bir bakış var. Şimdi var. Ama bir dönem, olmadı.

— Enaz bir ondokuz yıl?

— En az evet. Şimdi irdeleyeniyor Yordam. Ama bir Cemal Süreya için Yordam bugün bile var. Zaman zaman birtakım yerlerde birtakım yazılarında «ha» diyorum ben, «bak burada Cemal Süreya özellikle Cöntürk'le veya biryerlere gönderme yapmaya başladığında, Yordam onun için fazlasıyla var». Ama

o dönemde Yordam, mesela Behramoğlu kardeşler için fazla birşey demeyecektir, Nihat Behram'ın bir dönem bizimle birlikte olmasına rağmen... Mesela bugün bir Gün Zileli ne düşünür? Kendi Yordam serüveni için ne düşünür?

— Gerçekten de atak bir ses-ti...

— Bizim, mesela çok sevdiğimiz bir hikâyeci olarak giriş yaptık. Bakın, Gün'ün hikâyeleri bugün şu anda yeniden yayınlanmaya başlansa, çok cesur hi-

kâyelerdir, görülür. Yeni hikâyelerdir. Birçok isim içinde bugün hâlâ yeni kalabilen hikâyelerdir. Çok gençli o zamanlar. Onsekiz ondokuz yaşlarındaydı ve hâlâ okunur. Bana o kadar sağlam geliyor.

— Beş yıllık bir pratiğin ucunda, sonunda ortaya çıkabilmiş, çıkarılmış güzel ve somut bir örnek diyorum ben. Ve bu söyleşi için size teşekkür ediyorum.

— Ben de teşekkür ediyorum.

ULTRA - MODERN GERİCİLİĞİN İZİNDE :

Lale Müldür-Kürşat Başar

KEMAL DURMAZ

80'li yıllar Türkiye'sinin sosyo-politik havasının mikro düzeyde insanlarda, insan teklerinin bıraktığı en karakteristik, en ayırdedici izlerin başında «parçalanmışlık» geliyor. Bütün bireylerde bir tür, belli bir tür parçalanmanın çok çeşitli boyutlarını izlemek mümkün. Büyük sancu insanları biçti, biçmeye devam ediyor.

Farklı coğrafyalardaki ve farklı zamanlardaki eylemlerinin birbirinden tamamen özerk, birbirinden yalıtılmış bir şekilde gerçekleştiği şekilde bir yanılşamayı yaşayan ve herkesin kendisine ait bir «doğru» su olduğu düşüncesini mutlaklaştıran, böylece kendi için ve kendinde bir kavramlar dünyası kurmaya çabalayan insan tekle-ri, bu tek ve kendine özgü dilleriyle «makro-olanı» kurma zorunluluğuyla çarpıştıklarında o dayanılmaz derecedeki trajik parçalanmalarının uçlarına savruluyorlar.

Bu tabii yeni ortaya çıkan, yeni saptanan bir olgu değil. En genel anlamıyla «felsefe yapmak» denilen şeyde söz ediyorum. Marx'ın o ünlü onbirinci tezinde sözünü ettiği «yorumlayıcılar»ın dilinden söz ediyorum. Kendisine çok «özgün» ve «özerk» bir kavramlar sistemi kurmaya çalışan insan-tekli varlığa, kendi dışına yönelmek durumunda kaldığı her noktada, yapabildiği şey en fazla «saçmalamak» oluyor. Saçmalıyor, çünkü böyle bir sistemi hiçbir zaman kuramıyor; sistemini kuramıyor, çünkü yöntemi, varlık karşısında her zaman «saçma» durumunda kalıyor, saçmalıyor.

Parçalanmış bir kişinin entellektüel faaliyetinin sınırları felsefeyle, yorumlamayla çizilmektedir. Varlıkla arasına bir mesafe koymakta, ona en fazla, kafasındaki kavramlarla kurduğunu düşündüğü o sözde-sisteminin altüst olmasına izin veremeyeceği bir sınıra kadar yak-

laşmayı seçmektedir. Varlığa yaklaşıp, hatta ona dokunup, eline alıp incelemekte ne kadar becerekli olursa olsun, varlığı bozup yeniden kurma düşüncesini aklının ucundan bile geçmemekte, geçse bile bundan kurtulmanın yolunu derhal bulmaktadır. Çünkü bu, kafasının içinde, kavramlarına tahsis ettiği kompartmanları darmadağın edip yeni bir dil kurgulamaya başlaması gerektiği anlamına gelecektir.

Dışımızda bir varlık olarak sanat ürününe yaptığımız müdahale ile bir «politika» üretmiyorsak, onu yorumlamaya, açıklamaya çalışıyorsak, bu çabanın bizi parçalaması, «intellect»imizi birbirinden yalıtılmış kompartmanlar toplamı haline getirmesi kaçınılmazdır. Sonuçta bir pratik olması itibarıyla bu çaba, kuşkusuz sonuçta yine bir «politika»nın üretilmesine «tekalüf edecektir». Bu genel anlamdaki «politika» sözünü daraltarak, ortaya konan bir pratikten, bir edebiyat pratiğinden sözetmeye başlarsak, kesinlikle edebî ürünün kendisinin değil, fakat bütün olarak bir edebiyat pratiğinin felsefe yapıp yapmadığından ya da nasıl bir politika ürettiğinden söz edebiliriz. Burada artık, «felsefe yapmak» diye özetleyiverdiğimiz eylemden bir ideoloji pratiğini, yani gerici bir politika üretme, dar anlamda da gerici bir edebiyat pratiğini kastettiğim anlaşılabilir.

Edebiyat pratiğini sadece sanat ürününün ortaya konması süreci olarak algılamak bir başka parçalanmışlık örneğidir. Eleştiri sistematığı bir edebiyat pratiğinin onsuz olunmaz parçasıdır. Bu sistematığın bir başka pratik olarak düşünülmemesi gerekir. Bir edebiyat pratiği, edebî ürün üreticileri ile kendi eleştirmenlerini içinde taşıyan bir pratik olmalıdır. İşte bu bütünlüğün yapısı, bu ayrılmazlık, bir edebiyat pratiğinin gerici mi

yoksa devrimci mi olduğunun saptanabilmesini sağlar. Edebiyat pratiğinin politik konumlanması edebî ürünlerine bakılarak değil, en açık bir biçimde bu ürünlere aynı pratik içinden çıkan eleştiriye bakılarak saptanabilir.

Lale Müldür - Kürşat Başar ikilisinin alabildiğine gerici edebiyat pratiği en yakın ve açık seçik ifadesini, geçtiğimiz yıl içerisinde yayımladıkları kitaplarının ardından, özellikle bu yılın ilk aylarında çeşitli dergilerde birbirlerinin ve kendi ürünleri üzerine söyledikleri sözlerde ve tabii bu sözleri söyleme biçiminde buldu. Bu sözlerle birlikte yeni bir biçim alan ve politik bir anlamla dolan bu pratiğe ilişkin söyleyeceklerimin birinci derecedeki nesnesi bu iki şair/yazarın sanat ürünleri olmayacaksa da, yine, sözkonusu pratikle «birlikte» oldukları için yer yer bu kitaplara da gidip geleceğim. Sözümün birinci derecedeki nesnesi bu gerici pratiğin kendisi, kitaplar ise bu pratiğin sadece birer «cüz-ü, fakat «mütemmim» birer cüzüdü.

Lale Müldür'ün sanatsal üretime ilişkin «teorisi»nin temelinde şu tez yatıyor: Sanatsal dilin nesnesi olmamalıdır; sanatın dili «varlık»tan bütünüyle bağımsız, kendinde bir dil olmaldır; edebî metnin amacı, edebî metnin kendisidir. Tabii bu, Lale Müldür'ün kendisine attı bir «doğru»dur yine de. Sorulan bir soruyu cevaplandırırken, «Bende,» diye vurgular, «nesnelere yerçekiminden kurtulmuş gibi havada bağımsız kayıyorlar.»¹

Elbette, bir sanatçının, kendi üretim sürecini nasıl bir algılama modeli çerçevesinde yaşayacağına karar vermesi, ortaya koyacağı ürünün nasıl bir politik yerde duracağına karar vermesi anlamına gelmez. Politik yer, ona yönelen eleştirel dile birlikte var olur. Lale Müldür yaptığını istediği anlayışla üretebilir; bu tek başına onun gerici ya da ilerici olmasını hiçbir şekilde etkilemez. Ancak aynı bakış çerçevesinde oluşturulan bir değerlendirme yöntemi bir edebiyat pratiğinin bütünlüğünü ve politik bir yere oturmasını sağlar.

Herhangi bir teze üretilmiş olan bir sanat ürününe herhangi bir eleştirel yöntemle bakabiliriz, ancak ürünümü belli bir teze ürettikten sonra sanat ürününe başka bir teze bakmam mümkün değildir. Dolayısıyla Lale Müldür'ün yukarıdaki tezinin bir ifadesi olan şiirini değerlendirirken varacağımız nokta ile aynı tezi temel taşlarından birisi yaptığı eleştirel yöntemi değerlendirirken varacağımız nokta birbirinden çok farklı olacaktır. Bir tezi eleştirmek sonuçta bir dili eleştirmeye tekalüf ettiğinden, Lale Müldür'ün tezi daha ilk adımda iflas etmektedir. Gösteri'nin 101.

sayısında, Kürşat Başar'la paslaşma metinlerinden birisinde —bence en tipik olanında— Lale Müldür her şeyden önce bir nesneyle çarpışmak zorunda kalmanın, nesnel bir dile sıkışmanın, bunlardan çok daha önemlisi, nesnelere, malzemesi çok açık seçik olan bir edebi metni değerlendirmek durumunda kalmanın sancısını sergiliyor. Kürşat Başar kendi metnini değerlendirirken söylüyor şunları çünkü: «...bir sanatçı için başkalarının yapmış olduğu şeyler, kendi yaşamı kadar önemli.» Her şeyden önce kendi yaşamının bir nesne olduğunu söylüyor Kürşat Başar ve kitabının sonuna eklediği müzik parçaları, kitap, film, yer listeleriyle bunu gayet güzel ve açık bir biçimde ifade ediyor. Müldür'ün böyle bir metin karşısında yapabildiği şey, onu anlaşılabilir bir biçimde tasvir etmeye çalışmaktan öteye gidemiyor. Sonunda tasvir etmeyi bile başaramıyor ve elinde hangi ünlü isimleri, hangi yapıtları ve hangi modern kavramları bildiğine dair uzunca bir liste kalıyor. Özüdeki metnin, kendi nesnelere olan ilişkisine değinmek zorunda kaldığı noktalar ise Müldür açısından gerçek bir cehennem azabı halinde atlatılıyor.

Lale Müldür sadece yazdığı şiirle kalsaydı, onun gerici bir ideoloji pratiği ürettiğini söyleyebilmemiz mümkün olabilirdi. Yazdığı metinle, karşısına çıkan nesne tarafından bir parçalanmaya uğratılan Müldür'ün, yukarıdaki tezle bir sanat ürünü ortaya koymuş olan bir insan olarak alabileceği en tutarlı tavrı bir sanat ürününün eleştirisine asla girişmemek, kendi sözcükleriyle «herhangi bir konu üzerine (...) bir amaç, bir nesne uğruna» yazmaya kalkışmamak olmalıydı. Öüne çıkan nesneyi parçalayıp yeniden kurmayı başaramayan Müldür'ün sözü nesne karşısında «açmaya dönüşüyor».

Öte yandan Kürşat Başar en azından şimdilik sözünü edebi ürünle sınırlı tutmaya eğilimli gözükmektedir. Bu onun, Lale Müldür kadar kabarcık bir kavram listesine sahip olmadığını da gösteriyor olabilir. Böyle bir durumda, ortaya çıkartı-

lan pratik çerçevesinde bakıldığında Lale Müldür'ün şiirinin, Kürşat Başar'ın öyküsü karşısında çok daha amaçlı, çok daha «bağımlı» olduğu yolunda bir yanışmaya kapılmamız da son derece kolay olabilecektir. Ancak bu ikili nasıl bir pratik ürettirlerse üretsinler, bunun böyle olmadığını biliriz ve bu noktada Lale Müldür'e hak veririz: Sanat ürününün amacı kendisidir. Bu teze bir görecelilik içerisinde hak veririzken, bu, sözkonusu gerici pratiğin de olumlanması anlamına gelmemelidir. Burada sanatçının kendi eleştiri yöntemiyle, kendi ürününün tezi arasındaki çelişkileri göstermemiz gerekecektir. Yerinizin sınırları bu önemli işi şimdi burada yapmama engel olacaktır.

Bununla birlikte bir tür genellemeyi yaparak sözkonusu göreceliliği açmaya çalışabiliriz. Yukarıdaki tanım çerçevesinde amacına ulaşan her sanat ürünü —politik terminolojiden ödünç alacağımız bir kavramla ifade etmek istersek— «ilerici» bir sanat ürünü olacaktır. Sanat ürününün amacının kendisi olması, onun nesnesi olduğunu ya da öyle olması gerektiğini asla göstermez. Sanat ürününün nesnesi —nesnelere— onu oluşturan bütün malzeme ve araç gereçler. Bu her şeyden önce kendi tarihsel ve ulusal sürece içerisindeki bir dil ya da diredir. Dilin amacının ise yine kendisi olduğunu söylemek bugün artık sağcı düşünürlerin bile yapmadığı bir şeydir.

Müldür - Başar ikilisinin, fakat özellikle Müldür'ün şiirinin kendi ileri sürdüğü tezle ne kadar örtüşüp örtüşmediğini araştırmak gerekmektedir. Şunu hemen söyleyebiliriz: Müldür'ün şiirinin tezi, eleştiride kendisine temel aldığı tezden çok farklıdır. Bu noktada Kürşat Başar ne yaptığını daha iyi biliyor gibi gözükmektedir. O, eline aldığı malzemeyle bir sanat yapıtı kurmaya çalışırken, Müldür, eline aldığı malzemeyle, bu malzemenin ne kadar kötü, ne kadar kof, ne kadar düşkün, vs. olduğunu «anlatmaya» çalışan bir yeni dil, bir «öteki dil» kurmaya çalışıyor. Bunu başarabildiği yerde sanat üretim süreci amacından uzaklaşıyor, sanatın oluşumu bozulmaya uğruyor.

malzeme, gündelik dilin kullanımına yaklaşan ve insanda bunların birer şiir olduğu yanışmasını yaratan teatral, üstelik de neredeyse melodramatik bir «yeni» dile dönüşüyor. Bu «yeni» dille Lale Müldür bize bazı durumları anlatmış olmaksızın başka bir şey yapamıyor.

Bugün artık teatral - olanın dilinin şiirsel - olanın diline çevrilebilmesi ya da teatral - olanla şiir yazılabilmesi mümkün değildir. Bu, yaklaşık dört-yüz yıl öncesinin İngiltere'sinde çok yeni bir şeydi ve bize bir Shakespeare'li bıraktı; bugün artık yeni bir şey değildir ve sanat her zaman yeni olabildiği şeydir. Lale Müldür bir tiyatro sahnesinde, kurgulanmış bir mekânda (=mekansızlıkta) ve zamanda (=zamansızlıkta) kurgulanmış bir seyirciye konuşuyor (=oyuyor). Hedefi sanat yapıtı kurmanın dışına kaydırıyor ve şiiri bir türlü kuramıyor. Bize adeta, işte şunları, şunları kullanarak bir şiir yazın, yazmalısınız, yazabilirsiniz diyen bir *narrator* olduğu izlenimini bırakıyor.

Lale Müldür'ün de içinde bulunduğu bir sağ-marjinaler grubu bugün çok tuhaf bir biçimde, toplumcu şairlerin onyıldır yapmaya çalıştıkları şeyi yapıyor, yapmaya çalışıyor. Kısaca, şiiri, bir söze-öz «yanışması», onun bilgisini vermesi gerektiği düşüncesiyle yazmaya uğraşıyorlar. Çağdaş yaşamın «kesikliği»ni, «kopukluğu»nu, «post - endüstriyel toplumların birer göstergesi ve meta'ya indirgenmiş, bir örnek, kof insanları, içi boşaltılmış insan desenlerini, «insan yüreğindeki ıssızlığı» birer malzeme olarak kullanıp sanat yapıtı kurmaya çalışacakları yerde, bu yaşamın kesik ve kopuk dilini kullanarak bu yaşamın bilgilerini bize aktarmaya çalışıyorlar. Bu dilin biçimsizliğini, sanatlarının biçimini olarak gösteriyorlar. Lale Müldür'e göre, toplumsal öz ve bireysel öz parçalanmış bir halde bulunduğundan, yazımın biçimi de parçalanmış bir görüntü arz ediyor. Şiirde kurgu-biçim birliği sağlanamıyor ve bu uyumsuzluk şiirin kendi iç mantığınımsı gibi sergileniyor.

Bunu en çok Müldür'ün «eleştiri» yazısıyla «şiiri»nin gide-

rek benestığı, ayrılaştığı noktalarda anlayabiliyorum: Her ikisinde de «felsefe yapıyor» aslında. «Şiiri»nde, arada parlayan imgeler, kuşattığı «söz» bir an için dil'den kopartıyor, şiirleştirir gibi oluyor, fakat hemen arkasından bastırarak sürekli ve güçlü bir *vision* saplantısı biçimini birdenbire bir imgeler listesi haline dönüştürüyor. Lale Müldür'ün, parçalanmışlığı kulmalzeme olarak en ustaca kullandığı, onu en iyi düzenlediği bir yerde «söz»ü, en iyi şiirlerinden birisi durumuna geliyor («seni bırakıyorum semender elerimle/...» s. 59). Burada şiirin biçiminin, parçalanmışlığın yeniden örgütlenebildiği bir yer olduğunu görebiliyorum.

Sanatsal bir tez olarak Lale Müldür'ün tezi bize Kürşat Başar'ınki kadar doyurucu gelmiyor. Kürşat Başar yapıtının bir «yalan» olduğunun bilincinde («Ama yaşam, romanın yalancı kurgusuna hiç benzemiyor.» s. 58). Bu, sanat yapıtının dışında söylediği sözde onu daha temkinli olmaya zorluyor ve eleştiriyeye yönelik bir tez ortaya atmaya kalkışmıyor. Tabii bu, edebiyat pratiğinin yürüdüğü ve etkililiği açısından önemli bir eksikliktir. Öte yandan, bir eleştiri yapma girişiminde bulunmasa da, Lale Müldür'le birlikte girdikleri bir diyalog ve böylece sergiledikleri bir pratik, onları bir ve aynı yerde görmemizin son derece geçerli bir rasyoneli oluyor. Sanat ürününe bir müdahalede bulunuyorlar ve bir «politika» üretiyorlar. Büyük bir acemilik ve parçalanmış bir *intellect* ile post-modernizmin en uç noktalarını yakalamaya çalışıyorlar.

NOTLAR:

- 1) Müldür, Lale, *Uzak Fırtına*, Şiir Atı Yayıncılık, 1988 Nisan, Başar, Kürşat, *Kış İkincisinin Evinde*, Afa Yayınları, 1988 Ekim
- 2) Başar, Kürşat, «Lale Müldür ile Şiir», *Cösteri*, Ocak 1989, Sayı 88
- 3) Kâhyaoglu, Orhan, «Lale Müldür'le Söyleşi», *Fanatik*, Mart 1989, Sayı 1
- 4) Kolkır, Nuri, «Kürşat Başar», *Milliyet Sanat Dergisi*, Nisan 1989, Sayı 213
- 5) Müldür, Lale, «Kış İkincisinin Evinde ya da Çağdaş Matrisler», *Cösteri*, Nisan 1989, Sayı 101

Sahibi ve Yazışmaları Müdürü: Adalet ÇUTSAY

Yönetim Yeri: Klodfarer Cad. Servet Han 41/35 Çemberlitaş/İST. Yazışma Adresi: Adalet ÇUTSAY P.K. 406 Kadıköy/İST. Dizgi-Baskı: ÖZAL Basımevi. Fiyatı-Yurtiçi: 1.000 TL., Yurtdışı: 3 DM. Yıllık Abone bedeli: 10.000 TL. Yurtdışı yıllık: 30 DM. Abone bedeli Adalet Çutsay 27283,9 no'lu Posta Çeki Hesabına yatırılabilir.